

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНЕ ВЧЕННЯ

Н. Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доцент, завідувачка кафедрою загальної економічної теорії

О. В. КУЗЬМЕНКО, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри права

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

В умовах війни вкрай важливо не допустити хаосу та забезпечити дотримання принципу законності при реалізації механізму державного регулювання економіки. На цьому тлі зростає значення наукового дослідження об'єктивного зв'язку між нормами Основного Закону України та економічною практикою. Вважаємо, що категорія «економічний конституціоналізм» («конституційна економіка», «constitutional economics») може бути назвою міждисциплінарного наукового напрямку (вчення) на межі економіки та конституційного права України. Ми виходимо з того, що економічний конституціоналізм – це особливий аспект конституціоналізму в цілому, що акцентує увагу на економіці, власності, економічній природі прав людини, поєднанні приватно-правових і публічно-правових засад в Конституції України. Також економічний конституціоналізм пов'язано з іншими об'єктами конституційно-правового регулювання, а саме із забезпеченням соціальної рівності та встановленням меж втручання держави в економічну свободу, з фінансовими та бюджетними питаннями, економічними наслідками функціонування України як соціальної держави, соціальними правами людини.

Термін «конституціональна економічна теорія» («конституціональна політична економія») був введений для позначення специфічного напрямку досліджень і пов'язаних з ним політичних дискусій, що відбувалися в 70-ті роки минулого століття. У той час, зокрема, стверджувалося, що у вузькому сенсі конституціональна економічна теорія привносить «політичне» в «економіку», тим самим заперечуючи тезу про незалежний статус «економічної теорії». У подальшому економічний конституціоналізм почали пов'язувати з більш широким контекстом – економічним аналізом права. На нашу думку, економічний конституціоналізм є перспективним міждисциплінарним напрямком, що інтегрує політику, конституційне право та економіку. Важливість подальшого дослідження економічної природи базових суспільних і державних конституційних інститутів не викликає сумніву. Можна виокремити такі основні напрямки для нових досліджень економічного конституціоналізму: розгляд права в цілому і Конституції України, зокрема, як прояви економічного саморегулювання; роль інститутів власності, ринкової економіки, капіталізму для забезпечення економічної свободи; зв'язок демократії та ринкової економіки; розроблення шляхів економічного зростання і подолання бідності. Значну роль в економічному конституціоналізмі відіграє практика офіційного тлумачення Конституції України з боку Конституційного Суду України.

Схарактеризуємо основні наукові напрямки, в межах яких ми вбачаємо доцільність застосування категорії «економічного конституціоналізму». Найяскравішим представником одного з таких напрямків є нобелівський лауреат з економіки Ф. фон Гаек. Важливою його ідеєю вважаємо гарантування правом економічних відносин. На думку згаданого науковця, саме ця обставина була ключовим фактором у перетворенні США на найпотужнішу державу з ринковою економікою, в найбільшого виробника капіталу у світі. Другим дослідницьким напрямом, пов'язаним з економічним конституціоналізмом, ми вважаємо теорію про право власності, ринкову економіку, капіталізм і забезпечення економічної свободи. Один із представників цієї школи – М. Фрідман – стверджує, що економічні процеси неодмінно пов'язані зі свободою. На його думку, між економікою і політикою існує тісний взаємозв'язок, можливі певні комбінації політичного та економічного устрою держав, а закономірності разом з випадковостями зумовлюють специфіку економічних процесів. Третій науковий напрямок, пов'язаний з економічним конституціоналізмом, виходить з ідеї забезпечення суспільної рівності, раціональним вибором, демократією і соціальними правами. Її представляє, зокрема, такий вчений як Дж. Стігліц, який доводить, що політика – це «поле битви за економічний пиріг країни». Зазначений науковець та інші представники згаданої школи активно розробляють ідею так званої поведінкової економіки, пов'язуючи її з економічним конституціоналізмом.

Стисло схарактеризуємо відповідні погляди українських науковців. В. В. Речицький, зокрема, вважає, що «ринковий капіталізм, з одного боку, і органічний конституціоналізм – з іншого, сприймалися українською політичною елітою так само нарізно, як простір і час до Альберта Ейнштейна. Конституційне право та економіка належали у нас ніби до різних ментальних реєстрів». Згаданий науковець послідовно обстоює свою позицію щодо необхідності закріплення засад ринкової економіки в Конституції України. В. В. Речицький пропонує додати до її тексту, приміром, наступні формулювання: «ринкова економіка із втіленням засад економічної свободи», «Конституція гарантує вільний рух осіб, товарів послуг і капіталів», «торгівля є вільною» [3]. Така вітчизняна дослідниця як О.В. Олькіна виокремлює три елементи економічного конституціоналізму. Першим із них є нормативно-правова основа, яку складає насамперед Конституція України, закріплюючи, зокрема, верховенство права (ст. 8), економічну багатоманітність (ст. 15), соціальну спрямованість економіки (ст. 13), рівність усіх суб'єктів права власності перед законом (ст. 13) та інші фундаментальні засади розвитку економіки. Другим елементом структури економічного конституціоналізму, на думку О. В. Олькіної, є економіко-правова свідомість. Третім елементом економічного конституціоналізму вона вважає динаміку його реалізації у певних конкретних правовідносинах. О. В. Олькіна пропонує закріпити на конституційному рівні принципи нормативно-правового регулювання економічних відносин, до яких відносяться раціональність, пропорційність, узгодження приватних та публічних інтересів, соціальна інтеграція [1]. Ще один український дослідник – М. В. Савчин – формулює три важливі тези щодо економічного конституціоналізму. По-перше, останній

відбиває реальний стан економічної свободи та баланс інтересів учасників відносин у конкретному типі суспільства. По-друге, для сучасної України є характерною недостатня ефективність механізму, який би належним чином гарантував економічну свободу. По-третє, економічний конституціоналізм містить алгоритм забезпечення доцільного втручання публічної влади в економічну свободу з метою забезпечення суспільного блага, наслідком чого є баланс інтересів, справедливість розподілу благ та конкурентне середовище [4].

Література:

1. Олькіна О. В. Економічний конституціоналізм: структурна характеристика // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів у цифрову еру. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. У 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : «Гельветика», 2021. С. 268-270.
2. Познер Р. Економічний аналіз права. Харків : Акта, 2003. 862 с.
3. Речицький В.В. Неформальний конституціоналізм – 2-ге доповн. вид. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2021. 440 с.
4. Савчин М. В. Економічний конституціоналізм і Конституційний Суд України. Юридична наука. 2012. № 4. С. 32–43.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
М. В. ГОЛУБНИЧА, студентка 4 курсу,
*Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Останніми роками завдяки інтенсифікації процесів взаємозалежності країн у світі стрімко зростає кількість мультинаціональних і міжнародних компаній, а отже, і зростає кількість міжнародних угод. Традиційно можна спостерігати обмін у сфері технологій і нововведень у різних галузях економіки між різними країнами світу.

Будь-який вид міжнародних відносин у сфері бізнесу передбачає міжкультурну комунікацію із представниками різних культур, під час якої можуть виникнути бар'єри у вигляді особливостей менталітету, духовних цінностей, зокрема релігійних, між партнерами різних країн, що ускладнює ефективність переговорного процесу. Отже, розгляд особливостей міжкультурних переговорів набуває більшої актуальності, що обумовило вибір теми дослідження.

Аналізуючи моделі міжнародних переговорів, слід виділити базові з них: переговорний торг та ігрові моделі [1, с. 87–88]. Історично першим був метод торгу, який базується на виділенні трьох стратегій: жорсткої, м'якої та змішаної.

Жорсткий торг має назву конфронтаційного, оскільки він орієнтований на використання силових прийомів з метою маніпулювання поведінкою партнера. Він передбачає застосування засобів тиску та звинувачення, які націлені на отримання поступок від партнера. Мета такого торгу – за мінімальних втрат отримати максимальні вигоди від іншої сторони. Цей вид торгу може